

**«ԻՆՏԵՐԱԿՏԻՎ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ
ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ»
ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ**

**ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ
ԴԱՍԸՆԹԱՑ 2022**

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԹԵՄԱ

Կրտսեր դպրոցականի սոցիալականացման

խնդիրները

ԱՌԱՐԿԱՆ

Դասվար

ՀԵՂԻՆԱԿ

Անահիտ Գեղամյան

ՄԱՐԶ

Կոտայքի մարզ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

Պ. Սևակի անվան N 8 հիմնական դպրոց

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱՇՈՒԹՅՈՒՆ.....	3
Կրտսեր դպրոցականի սոցիալականացման խնդիրները	5
ԵԶՐԱԿԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ	17
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ.....	18

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Թեմայի արդիականություն՝ Երբ երեխան ծնվում է, նա հայտնվում է իր համար բոլորովին նոր անձանոթ միջավայրում եւ ժամանակի ընթացկում այլ երեխաների ու մեծահասակների հետ շփվելու արդյունքում տեղի է ունենում նրանց անձի զարգացումն ու ձեւավորումը: Մենք՝ մեծահասակներս, նրանց ենք փոխանցում մեր փորձը եւ տալիս ենք գիտելիքներ մեզ շրջապատող աշխարհի մասին: Պետք է միշտ հիշել, որ մենք յուրաքանչյուր պահին դաստիարակում ենք. մեր պահվածքով, խոսելաձևով: Մենք նույնիսկ չենք կարողանում սթափվել երբ արդեն հասքանում ենք, որ երեխան արդեն այնքան բան է ընդօրինակել, այնքան բան է սովորել մեզնից, շրջապատից ահա թե ինչ է սոցիալականացման ուժը: Մեր երեխան մեզնից, շրջապատից ընդօրինակում է նաեւ այն ամենը ինչը մենք չենք ցանկանում: Այս ամենի հետեւանքով առաջանում են սոցիալական խնդիրներ, հոգեբանական խնդիրներ, մանկավարժական խնդիրներ:

Այդ իսկ պատճառով անհրաժեշտ է քննարկել, ուսումնասիրել, սոցիալ-մանկավարժական, սոցիալ-հոգեբանական հիմնախնդիրները: Վեց տարեկան երեխայի անձի առանձնահատկությունները լրացուցիչ դժվարություններ են առաջացնում ուսման գործընթացում:

Հետազոտությունը կիրառելի է յուրաքանչյուր գիտական ոլորտում ինչպես նաև դպրոցում, ուսուցիչների դաստիարակների:

Հետազոտության նպատակը՝

- Խթանել կրտսեր դպրոցականի սոցիալականացումը,
- Կատարելագործել կրտսեր դպրոցական սոցիալականացման ուղիները,
- Զարգացնել երեխաների սոցիալականացման գործընթացը:

Հետազոտության խնդիրները՝

- Վերլուծել կրտսեր դպրոցականի սոցիալականացման խնդիրները,
- Մշակել լուծումներ սոցիալականացման խնդիրներին,
- Սահմանել առաջարկություն կրտսեր դպրոցականների սոցիալականացման գործընթացի շուրջ:

Հետազոտության մեթոդաբանությունը՝ Երեխաների սոցիալականացումը կարելի է ձևավորել և զարգացնել յուրաքանչյուր առարկայի դասավանդման ժամանակ և մեթոդների համալիրով: Մեր հետազոտության ընթացքում ընտրել իրականացրել ենք մի շարք մեթոդներ՝ դիտում, հարցում, զրույց և այլն:

Կրտսեր դպրոցականի սոցիալականացման խնդիրները

Կրտսեր դպրոցականի սոցիալականացման գործընթացը հրատապ խնդիրներից մեկն է ժամանակակից մանկավարժությունում:

«Հասարակայնացումը որոշակի համակարգում մարդու անհատի կողմից ձուլման գործընթաց է գիտելիք, նորմեր և արժեքներ, որոնք նրան հնարավորություն են տալիս գործել որպես լիարժեք հասարակության անդամ,ինչը իր մեջ ներառում է և նպատակային ազդեցությունը անձի վրա (դաստիարաքություն), այնպես էլ ինքնաբուխ և անմիջական գործընթացները, որոնք ազդում են դրա ձևավորման վրա»:

Ըստ Ն. Դ. Նիկանդրովի և Ս. Ն. Գավրովի, «սոցիալականացումը ներառում է կյանքի բազմակողմանի և հաճախ միակողմանի ազդեցությունները, որի արդյունքում մարդը ընդունում է այս հասարակության մեջ ընդունված «խաղի կանոնները», սոցիալապես հաստատված նորմերը, արժեքներ, վարքի մոդելներ »[2, էջ21]: Սկզբնապես տեղի է ունենում անհատի սոցիալականացումը ընտանիք, և ապա հասարակության մեջ:

Կրտսեր դպրոցականի տարիքում, կատարվում էն հոգեֆիզիկական փոփոխություններ, որոնք կապված են երեխայի դպրոց գնալու հետ, փոխվում է գործունեության առաջատար տիպը, սոցիալական միջավայրը, երեխայի վերաբերմունքը մեծահասակների աշխարհին և ինքն իր նկատմամբ:

Ինչպես ցույց են տալիս սոցիալ-հոգեբանական ուսումնասիրությունները, դպրոցում տարրական տարիքը զգայուն է սոցիալականացման գործընթացում: Երեխայի ընդունելությունից հետո դպրոց, սոցիալականացման վճռորոշ գործոնը ուսումնառության գործունեության վարպետությունն է, դպրոցում զարգացող պարտադիր դպրոցական հմտությունների զարգացում, միջանձնային հարաբերություններ: Դրա շնորհիվ էմոցիոնալ և սոցիալական երեխայի կյանքը, նրա գաղափարը ինքնուրույն է և նա չի մտածում այն մասին թե, ինչ են մտածում մյուսները նրա մասին:

Այնուամենայնիվ, երեխաների զարգացման սոցիալական իրավիճակը վերջին տաս տարիների ընթացքում փոխվել է: 90-ականների վերջին դպրոցը երեխաների համար տեղեկատվության ստացման հիմնական աղբյուրն էր տեղեկատվություն

աշխարհի, մարդու, հասարակության, բնության մասին: Այսպիսով, սոցիոլոգիական և մանկավարժական գրականության մեջ հաշվի են առնվում դպրոցում սոցիալականացման մեթոդները, վերլուծվում են դրա ոչ ֆորմալ մեխանիզմները (լեզուների նախշեր, ինտերիեր, խորհրդանիշներ և այլն), կրթության և մշակույթի փոփոխությունները և դրանց ազդեցությունը սոցիալականացման գործընթացում:

Ժամանակակից գրականության մեջ արդիական են հասարակության, կրթության և սոցիալական հիմնախնդիրների հիմնարար ուսումնասիրությունները: Նման հետազոտության ուղղություններից մեկը սոցիալականացման նոր տեխնոլոգիաների որոնումն է, որը համարժեք է փոփոխվող աշխարհի էությանը:

Ներկայումս տեղեկատվական աղբյուրները լրատվամիջոցները, ինտերնետը էական ազդեցություն է ունենում երեխաների և դեռահասների մոտ մեծ ազդեցություն է ունենում աշխարհի նկարագրի ձևավորման մեջ: Տեղեկատվության ծավալի աճ, որը հաճախ ագրեսիվ է, ոչ համակարգված, բացասաբար է անդրադառնում երեխայի հոգեկանի, նրա անձնական զարգացման վրա¹:

Հայտնի է, որ գեղարվեստական ազդեցությունը մարդու վրա, հատկապես հիմնական դպրոցի երեխայի վրա հսկայական է: Դ. Լիխաչովը գրեց. «Գրականությունը տալիս է մեզ հսկայական և խորը կյանքի փորձ: Նա մարդուն դարձնում է խելացի, նրա մեջ զարգանում է ոչ միայն գեղեցկության զգացողություն, այլև կյանքի հասկացողություն, նրա բոլոր դժվարությունները, ծառայում են որպես ուղեցույց այլ դարաշրջաններում և այլ ժողովուրդների, ձեզ է բացահայտում մարդկանց սրտերը: Մի խոսքով, քեզ իմաստուն է դարձնում »:

Հետևաբար, գեղարվեստական ընթերցանությունը, հատկապես դասական, նպաստում է կրտսեր դպրոցականի սոցիալականացմանը, կյանքի ընկալումը, ակտիվ մուտքը աշխարհ: Սոցիալականացումը գործընթաց է որի շնորհիվ անձը յուրացնում է գիտելիքների նորմերի և արժեքների որոշակի համակարգը ինչը թույլ է տալի իրեն հանդես գալ հասարակության լիիրավ անդամ: Մեկ այլ ձևակերպման համաձայն սոցիալականացումն այն հասարակության պատմամշակութային փորձի յուրացման և վերարտադրության գործընթաց է որին տվյալ անձը պատկանում է: Կարելի է շարունակել սոցիալականացման զանազան ձևակերպումների շարադրանքը սակայն

¹ Թորգոմյան Լ. «Մանկավարժության ընդհանուր հիմունքներ» ուսումնական ձեռնարկ, «Տոներ» հրատարակչություն, Երևան, 2005թ. 135էջ

բոլոր սահմանումներում կտեսնենք հասարակության հետ փոխգործողության և այդ հասարակությունում ներկայացման անձի բնութագիրը: Անցյալ սերունդների համեմատ ժամանակակից երեխաները շատ քիչ են կարդում, հատկապես դասական գեղարվեստական գրականություն: Ցածր է ժամանակակից տարրական դասարանների աշակերտների ընթերցանության մշակույթը, որը հանգեցնում է դժվարությունների ուսման, տրամաբանական մտածողության և երևակայության զարգացման մեջ, ինչը ենթադրում է անհնարինություն տարբեր ժանրերի տեքստերի իմաստաբանական վերլուծության մեջ, ներքին անկարողություն գործողության պլանի ձևավորման մեջ:

Հայտնի է, որ գեղարվեստական ազդեցությունը մարդու վրա, հատկապես հիմնական դպրոցի երեխան՝ հսկայական է: Հետևաբար, գեղարվեստական ընթերցանությունը, հատկապես դասական, նպաստում է կրտսեր դպրոցականների սոցիալականացումը, կյանքի ընկալումը, ակտիվ մուտքը աշխարհ:

Սոցիոլոգների և հոգեբանների ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ ժամանակակից երեխաները սահմանափակ են միմյանց հետ, հասակակիցների հետ շփումների մեջ: Դա կապված է երեխաների մեծ զբաղվածության հետ՝ դպրոցում, հոբբիների խմբակներում: Համատեղ գործողություններ, խաղեր, համագործակցություն հասակակիցները և մեծահասակները «սահմանափակ ժամանակ ունեն կամ ընդհանուր առմամբ անհասանելի կրտսեր դպրոցականների համար: Նմանատիպ գործունեության խաղտումը զգալիորեն բարդացնում է երեխայի բարոյական և էթիկական ստանդարտների և հարաբերությունների զարգացումը, բարդացնում է հաղորդակցական իրավասության ձևավորումը, հանդուրժողականությունը, հուզական արձագանք, այլ մարդկանց նկատմամբ լավ զգացմունքների դրսևորում:

Այս գործոնը դանդաղեցնում է նաև սոցիալականացման գործընթացը, դպրոցականների անձնական աճը: Ժամանակակից երեխաները քիչ են ներգրավված հասարակական կազմակերպություններում երեխաների և դեռահասների գործունեության մեջ, «զրկված են հավաքական փորձ ձեռք բերելու հնարավորությունից հարաբերություններից, համագործակցությունից և փոխօգնությունից, անձնագոհ աշխատանքներից»:

Հետևաբար, ժամանակակից դպրոցում կրթական գործընթացի կազմակերպումը պետք է ուղղված լինի «գաղափարների գիտակցված համակարգի ձևավորմանը, արժեքավոր սոցիալական և միջանձնային հարաբերություններին»: Լ.Ի. Բոգովիչը կրթւեր դպրոցական տարիքը համարում է երեխայի «ես» -ի սոցիալական ժամանակահատված, որտեղ հիմնականը դառնում է սոցիալական դիրքի, դպրոցական ուսումնական առաջատար գործունեություն ունենալու ձևավորումը: Կրտսեր դպրոցական տարիքում երեխաների մոտ մեծանում է հետաքրքրությունը սոցիալական թեմաների շուրջ, ինչն է պետք հաշվի առնել սոցիալականացման ծրագիր կազմելիս:

Ըստ Ն.Ֆ. Գոլովանովաի հետազոտության, , տարրական դասարանների աշակերտները հետաքրքրված են սոցիալական թեմաների լայն տեսականիով՝ պատերազմ և խաղաղություն, բարեկամություն և սեր, ատելություն, կոնֆլիկտներ և բռնություններ, համապատասխանություն և ինքնուրույնություն, կյանքի նպատակների պլանավորում և որոնում կյանքի իմաստը, քաղաքականությունը, տնտեսագիտությունը, հիվանդությունն ու վիշտը, կրոնը, ստեղծագործականությունը, զանազան մարդկանց կյանքի փորձը, սոցիալական դերերը, հասարակության անդամների իրավունքներն ու պարտականությունները, ընտանիքի անդամների և շատ ուրիշների կարևորությունը: «Հասարակության մեջ զարգացող նախապատկերային մշակույթի շատ մոտ ապագայում զարգացումը անհատականության մեկ այլ տեսակ պահանջարկ կլինի. ոմանց համար ոչ համապարփակ և ներդաշնակորեն զարգացած իդեալական մոդել, և ինքն իրեն նույնական անձնավորություն՝ ամեն ինչի մեջ կրելով ինքն իր կերպարը արտաքին աշխարհի հետ հարաբերությունների հարստություն: Նոր մշակույթի կյանքը առաջին հերթին կխրախուսվի անհատականությունը, ստեղծագործականությունը և կողմնորոշումը ապագայի համար. կանխատեսելու, ֆանտազիացնելու, ճկուն նոր տեսակների տեղափոխման ունակություն գործողությունները նույնիսկ անորոշության պայմաններում»:

Դաստիարակությունը դպրոցում առանձնահատուկ իրադարձություն չէ: Ինչպես ընդգծվում է սովորողների կրթության և սոցիալականացման ընտրանքային ծրագիր (սկզբնական ընդհանուր) կրթություն), «մոտեցում, որի դեպքում կրթությունը

կրճատվում է իրադարձություններին և փաստորեն առանձնացված է երեխայի գործունեության բովանդակությունից դպրոցում, ընտանիքում, խմբում հասակակիցները, հասարակության մեջ, իր սոցիալական և տեղեկատվական միջավայրից, ամրապնդվում են երեխաներին մեկուսացնելու ժամանակակից մշակույթի օբյեկտիվորեն առկա միտումը ենթամշակույթները ոչ միայն մեծահասակների, այլև երեխաների և երիտասարդության ավագ սերնդից: Այն հանգեցնում է մշակութային և սոցիալական հաղորդման մեխանիզմների էլ ավելի մեծ խափանման, սերունդների միջև կապերի խզումը, մարդու ասոմիզացմանը, նրա պոտենցիալ կյանքի կրճատելը, աճելով ինքնավստահություն, այլ մարդկանց վստահության ընկալում, հասարակություն, պետություն, աշխարհ, կյանքն ինքնին»:

Դպրոցում կրթությունը պետք է անցնի միայն մեծահասակների համատեղ գործունեությամբ երեխաներ միմյանց հետ, որոնցում յուրացումը հնարավոր է միայն (և ոչ միայն) երեխաների կողմից: Ավելին, կրթությունը սկզբունքորեն չի կարող լինել տեղայնացված կամ իջեցվել է որևէ տեսակի կրթական գործունեության, բայց պետք է ընդունի և ներթափանցի բոլոր տիպերը՝ կրթական (կրթական առարկաներ) և արտադպրոցական (գեղարվեստական, հաղորդակցական, մարզական, ժամանցի, աշխատանքի և այլն) գործունեություն: Ահա թե ինչպես է հարցը դրվում նոր կրթական ծրագրում հանրակրթության ստանդարտը, որտեղ ուշադրություն չեն դարձնում դպրոցականների արտադպրոցական գործունեությանը, ուսումնական գործընթացում սահմանված տարածությանն ու ժամանակին: Այսպիսով, կրտսեր դպրոցականների սոցիալականացման խնդրի հոգեբանական և մանկավարժական լուծումները պետք է իրականացվեն հետևյալ բլոկներում.

- ճանաչողական - ռեֆլեքսիվ (ճանաչողական) բաղադրիչ՝ գիտելիք, հասկացողություն, արտացոլում;

- հաղորդակցիչ բաղադրիչ՝ հաղորդակցություն և փոխգործակցություն. երեխայի ուսուցում նորմեր, կանոններ, սովորույթներ, վարքի ձևեր և դրանց կիրառում միջանձնային բնույթ հարաբերություն;

- գործնական բաղադրիչ. երեխայի գործնական հմտությունների ձեռքբերումը բազմազան գործունեություն և դրսևորում ստեղծագործական բազմազանության մեջ.

- արժեքային-իմաստաբանական բաղադրիչ ՚երեխայի մեջ արժեքային կողմնորոշման առկայություն, նախասիրությունները, շարժառիթներն ու վերաբերմունքը, որոնք որոշում են նրա վերաբերմունքը ինչ-որ բանի կամ կոմուլբոյի նկատմամբ: Ժամանակակից դպրոցում աշակերտների սոցիալականացման համար անհրաժեշտ է ապահովել մանկավարժական աջակցության իրականացումը.

1) ախտորոշումը սոցիալականացման բոլոր բաղադրիչների մակարդակներում (ճանաչողական ռեֆլեկտիվ, հաղորդակցական, գործնական, արժեքային-իմաստաբանական).

2) հեղինակային իրավունքի պաշտպանության ծրագրերի (տեսական աջակցություն) մշակում:

3) կրտսեր դպրոցականների ներգրավվածությունը տարբեր տեսակի համատեղ գործողություններում (սոցիալականացման հարմարեցման փուլերում սոցիալականացման անհատական ծրագրերի մշակում, սովորել սոցիալական նույնականացում, սոցիալական ուսուցում, վերարտադրություն սոցիալական փորձը իրական կյանքում) Հիմնական դպրոցում կարելի է օգտագործել լայն բազմազանություն սովորողների սոցիալականացումը ապահովելու մեթոդներ և տեխնիկա, և այդ մասշեղի զինանոցը չէ զիջում է և շատ առումներով գերազանցում է հետագա դասավանդման օգնության ներուժը ավագ դպրոց:

Նախակրթարանի աշակերտների սոցիալականացման կարևոր միջոցը համագործակցային միջոցով է դպրոցի, ընտանիքի և հասարակության գործունեությունը կրթության և սոցիալականացման վերաբերյալ: Ծրագիր պետք է ուղղված լինի տարրական դասարանների աշակերտների կրթությանը և սոցիալականացմանը բարոյական, անձնական զարգացման ձևավորումը՝ սոցիալապես բաց դպրոցական ապրելակերպ²:

«Դպրոցական կյանք» կատեգորիայի հիմքն է կրտսեր դպրոցականի հոգևոր և բարոյական զարգացման տարածության կազմակերպումը, դրա արդյունավետությունը սոցիալականացում և ժամանակին հասունացում: Դպրոցական կյանքը կարելի է համարել որպես մանկավարժական համապատասխան ձև՝ տարբեր տիպերը համապատասխանեցնելու (կրթական,

² Лихачев Д. С. Письма о добром и прекрасном /Сост. и общая ред. Г. А. Дубровской.– Изд. 3-е. – М.: Дет. лит., 1989. – 238 с.

ընտանեկան, սոցիալապես օգտակար, աշխատանքային, գեղագիտական, սոցիալական հաղորդակցական, ստեղծագործական և այլն) և մակարդակները բարոյական չափանիշներով երեխայի գործունեությունը. բարոյական վերաբերմունքը, ազգային հոգևոր ավանդույթները:

Ժամանակակից տարրական դպրոցի առջև ծառայած ևս մեկ մարտահրավեր է անհրաժեշտությունը ծնողների մանկավարժական մշակույթի կատարելագործում:

Ծնողների մանկավարժական մշակույթը կրտսեր դպրոցաքանների բարոյական զարգացման, դաստիարակության և սոցիալականացման ամենաարդյունավետ գործոններից է: Ընտանեկան ոճը կյանքը բարոյական ապրելակերպի ամենակարևոր բաղադրիչներից մեկն է: Դրա համար անհրաժեշտ է ծնողների մանկավարժական մշակույթի բարձրացումը համարվել է դպրոցականների կրթության և սոցիալականացման կարևորագույն ոլորտներից մեկը:

Սովորողների սոցիալականացման արդյունքն է սոցիալականացումը, որը ընդհանուր ձևը հասկացվում է որպես անհատականության անհատական բնութագրերի մի շարք, տվյալ անհատի համար նշանակալի գործունեության մեջ ամենամեծ հաջողությունը ապահովելը, դրական ինքնագիտակցություն և առհասարակ կյանքից զգացմունքային բավարարվածություն:

Սոցիալականացումը անհատի կողմից ողջ կյանքի ընթացքում հասարակության կողմից կուտակած սոցիալական փորձի, վարքի նորմերի, մշակութային արժեքների համակարգի յուրացումն է: Անձն իր զարգացման գործընթացում շփվելով շրջապատի մարդկանց հետ ակտիվանում է դրսևորելով թե՛ բնությունից իրեն շնորհված հնարավորությունները և թե՛ կյանքում դաստիարակության և սոցիալական այլ գործոնների շնորհիվ ձեռք բերածը: Անձի զարգացման մասին խոսելիս առաջին հերթին պետք է նշել նրա ֆիզիկական աճն ու հասունացումը, օրգանիզմի աստիճանական զարգացումը: Առավել բարդ գործընթաց է անձի բնախոսական և հոգեկան գործընթացների զարգացումն ու կատարելագործումը, հայացքների, համոզմունքների համակարգի (աշխարհայացք) և հոգեկան այլևայլ որակների ձևավորումը [5; էջ 42]: Մուդրիկն առանձնացնում է սոցիալականացման հիմնական գործոնները. դրանք միավորվում են երեք խմբերում.

1. Մակրո (մեծ կամ խոշոր) գործոններ. դրանց շարքին են դասվում տիեզերքը, Երկիր մոլորակը, աշխարհը, հասարակությունը, 10 պետությունը, որոնք ներգործում են անձանց վրա, բնակիչների բոլոր խմբերի վրա:

2. Մեզո (միջին) գործոններ. դրանց մեջ են ընդգրկվում էթնոսը , այն բնակավայրը, ուր ապրում են մարդիկ, ռեգիոնը, գյուղը, քաղաքը, ավանը, զանգվածային տեղեկատվության միջոցները (ռադիոն, հեռուստատեսությունը, կինոն, ներկայացումը, լրագրերը, գրականությունը և այլն): 3. Միկրո (փոքր) գործոններ. դրանց շարքին են դասվում մարդկանց վրա անմիջականորեն ներգործող միջոցները: Օրինակ՝ ընտանիքի անդամները, հասակակիցները, միկրոսոցիումը, կազմակերպությունները, որոնցում և որոնց միջոցով իրականացվում է սոցիալական դաստիարակությունը կամ ուղղակի սոցիալականացումը:

Կրտսեր դպրոցականի տարիք, անհատի օնտոգենետիկ զարգացման փուլ, մանկության գազաթնակետը: Երեխան պահպանում է մանկական շատ որակներ՝ թեթևամտությունը, միամտությունը: Բայց նա արդեն սկսում է կորցնել մանկական անմիջականությունը վարքում, նրա մոտ առաջանում է մտածողության ուրիշ տրամաբանություն: Ուսումը նրա համար նշանակալից գործունեություն է: Դպրոցում երեխան ձեռք է բերում ոչ միայն նոր գիտելիքներ, կարողություններ, այլև որոշակի սոցիալական կարգավիճակ: Փոխվում են հետաքրքրությունները, արժեքները, երեխայի կյանքի ամբողջ դրվածքը: Երեխայի հոգեկան զարգացման պարբերացման մեջ նախադպրոցական տարիքն ունի որոշակի սահմաններ՝ 3-ից 7 տարեկան: 7 տարեկանի «ճգնաժամ»ը անցումային տարիք է և կարծես թե բաժանում է նախադպրոցական տարիքը կրտսեր դպրոցական տարիքից: Այնուամենայնիվ, այսօր երեխաները դպրոց են ընդունվում ոչ թե 7, այլ 6 տարեկանից: Սրա հետ կապված առաջանում են բազում հարցեր: Եթե 6 տարեկան երեխան սկսում է սովորել դպրոցում, արդյո՞ք սա նշանակում է, որ նա արագ է զարգանում, օգտակար է, արդյո՞ք այս տարիքում ներառվել ուսումնական գործունեության մեջ, ի՞նչ է նշանակում հոգեբանական պատրաստվածություն դպրոցին:

Սովորողի սոցիալականացման հարցում մեծ դեր ու նշանակություն ունի ուսուցիչը: Ուսուցչի, ինչպես նաև անձի ընդհանուր կուլտուրայի բովանդակության մեջ առաջնայինը բարոյական վարքագծի դրսևորումն է, որը պայմանավորված է

ուսուցչի կամ անձի հոգեկան որակներով՝ ազնվությամբ, բարեկրթությամբ, բարությանբ, այլասիրությամբ, ճշտապահությամբ և այլն: Այս և բազում այլ առաքինությունների միագումարը մարդու հոգու գեղեցկությունն է: Անձի հոգու գեղեցկությունը նրա հոգեկերտվածքի համար մեկ բաղադրիչն է, երկրորդը՝ հոգու հարստությունն է, մարդու ներաշխարհի բովանդակությունը՝ մասնագիտական գիտելիքները, ազգային և համամարդկային հոգևոր մշակութային արժեքներին, տեղեկատվությանը իրազեկ լինելը, այդ ամենի յուրացումը և սեփական մտքի ու հոգու պրիզմայով անցկացնելը, գեղագիտական, ընկալման, զգացմունքների, ճաշակի գնահատման դրսևորումները հանրության կողմից ընդունելի չափանիշներով

Առաջին օրը դպրոցում: Առաջին օրը, ծանր օր է: Ինչ անել հենց նոր միայն դպրոց եկած երեխաների հետ առաջին օրը: Աշակերտներին դպրոցի բակում դիմավորելուց հետո, աշակերտներին հետ գնում եմ դասարան: Ծաղիկները դրված են ծաղկամաններում: Դասարանը մաքուր է և փոք-ինչ հանդիսավոր: Երեխաներին նստեցնում եմ սեղան-նստարաններին: Ամենից առաջ մենք սովորում ենք ճիշտ տեղադրել ուսումնական պիտույքները սեղան-նստարաններին: Ես ստուգում եմ, թե երեխաները ինչ են բերել իրենց հետ: Հետո ցույց եմ տալիս, թե ինչպես պետք է սեղանից վեր կենալ ու նստել, որպեսզի լռությունը չխախտվի: Մի քանի անգամ մենք կրկնում ենք վեր կենալու ու նստելու գործողությունը: Այժմ սկսվում է աշակերտների հետ ծանոթացումը: Ես նստում եմ ուսուցչական սեղանին, բացում մատյանը: Դասարանը լուռ է: Համարյա շշուկով, բայց շատ հստակ, այնպես, որ լսելի լինի ամբողջ դասարանին, ես այբբենական կարգով կարդում եմ աշակերտների ազգանունները: Նրանք հերթով, հնարավորին չափ հանգիստ ոտքի են կանգնում, իսկ հետո նույնպես հանգիստ նստում: Ես ուշադիր նայում եմ նրանցից յուրաքանչյուրին, հայացքով հավանություն եմ տալիս, ժպտում և ասում. «Նստիր, ինդրեմ, Արման»:

Շատ կարևոր է միանգամից, առաջին դասից, հաստատել բարյացակամ-ուշադիր հարաբերություն յուրաքանչյուր աշակերտի նկատմամբ: Որպեսզի այդ բավականաչափ ձանձարալի արարողության ժամանակ երեխաները ևս ծանոթանան մեկը մյուսի հետ, ես նախազգուշացնում եմ նրանց, որ ուշադիր լսեն ու մտապահեն, թե ինչպես ենք կոչում նրանցից յուրաքանչյուրին: Ու թեև ոմանք արդեն ծանոթ են կամ մանկապարտեզից, կամ բնակավայրից, ուշադիր լսում են մեկը մյուսի ազգանունը և

անունը գլուխը թեքելով յուրաքանչյուր կանգնողի կողմը: Դասարանում լռություն է: Հետագայում հաճախ եմ նկատել, որ դասարանում լռությունը և աշխատանքային պայմանները շատ բանով կախված են նրանից, թե ինչպես եմ ես սկսել դասը: Եթե ես դասը սկսել եմ համարյա նման շշուկով, ապա երեխաներն էլ խոսել են ոչ բարձր և ձգտել են չխախտել լռությունը: Իսկ երբ դասարան եմ մտել որոշ չափով գրգռված, դասը սկսել եմ դիտողություններով բարձր ձայնով, ապա դասն անցել է աղմկալի: Շատ կարևոր է սեփական վարքով ներշնչել երեխաներին դասարանում լռություն պահպանելու, աշխատանքային իրադրություն ստեղծելու անհրաժեշտությունը:

Երկրորդ ժամին մենք անգիր սովորել ենք Ս. Մարշակի բանաստեղծությունը՝ նվիրված դպրոցական պարապմունքների առաջին օրվան: Ես կանգնել, ընդունել եմ որոշակիորեն ընդգծված դերասանական կեցվածք և բանաստեղծությունը հստակ ու արտահայտիչ կարդացել երկու-երեք անգամ: Ապա երեխաները հերթով եկել են գրատախտակի մոտ, կանգնել դասարանի առջև և բանաստեղծություն արտասանել բերանացի: Իհարկե, բոլորն էին ցանկանում հանդես գալ, բոլորն էին ձեռք բարձրացնում՝ ուսուցչի առջև իրենց արժանիքները ցուցաբերելու ցանկությամբ: Բոլորին կանչել հնարավոր չէ, բայց ես խոստացել եմ նրանց, ում չի հաջողվել լսել այդ դասին, կանչել հաջորդ օրը: Երեխաներից ոմանք, հանդես գալով, դիմել են միայն ուսուցչին: Նրանք ձգտել են դեմքով թեքվել դեպի նա և բանաստեղծությունը արտասանել ցածրաձայն, անպարզահունչ: Անհրաժեշտ է իսկույն երեխաներին սովորեցնել դասարանին դիմել, ոչ թե ուսուցչին, խոսել բարձր ու հստակ: Միաժամանակ միշտ ձգտել եմ գրավել այնպիսի դիրք, որպեսզի աշակերտը չկարողանա շրջվել դեպի ինձ, քանի որ այդ դեպքում նա մեջքով կմնա դասարանի կողմը: Հենց նոր դպրոց եկած երեխաներն ունեն ուսուցչի հետ անմիջական հաղորդակցման միտում՝ անհրաժեշտ է հենց սկզբից նրանց սովորեցնել դասարանին դիմելը: Իհարկե բանաստեղծություն արտասանողներից յուրաքանչյուրին պետք է գովել: Նման գովասանք ստանալուց հետո, սեփական արժանապատվությամբ համակված, նրանք ուղևորվում են դեպի իրենց տեղը ընդգծված «կարգով» և հանգիստ նստում:

Բանաստեղծության անհատական արտասանությունից հետո մենք անցել ենք խմբակային արտասանության: Մի քանի բառեր և տողեր արտասանել են առանձին աշակերտներ, իսկ մնացած երեխաներն արդեն բոլորը միասին շարունակել են հաջորդ տողերը: Նման խմբակային արտասանությունը ոչ միայն հասարակ մեթոդ է, որը նպաստում է գործունեության բազմազանությանը, այլև հիանալի կարգապահական միջոց է, որը հնարավորություն է ստեղծում կազմակերպելու հենց խմբակային գործունեություն, որի մեջ ընդհանուր արդյունքը կախված է յուրաքանչյուր առանյին աշակերտի գործունեությունից և այդ գործունեության համաձայնեցումից: Ընդհանրապես յուրաքանչյուր հնար պետք է գնահատվի ոչ միայն նրա, որպես ուսուցման միջոցի արդյունավետությամբ, այլև գնահատվի որպես դաստիարակող միջոց, որպես համաձայնեցված խմբակային գործունեության ձևավորման եղանակ: Դա հատկապես կատնոր է, որովհետև ուսումնական աշխատանքում կան բավականաչափ շատ միջոցներ, որոնցում աշակերտը հանդես է գալիս որպես առանձին կոլեկտիվի անդամներից անկախ անհատ, իր սեփական միայն իրեն պատկանող ընդունակություններով, հաջողություններով ու անհաջողություններով: Ուստի անհարաժեշտ է ամեն կերպ մեթոդական այն հնարները, որոնցում կոլեկտիվ գործունեության տարրերը արտահայտված են բավականաչափ հստակ: Այդպիսի հնարավորությունները շատ են կոլեկտիվ կամ խմբակային արտասանություն (դեկլամացիա), դերերով հեքիաթներ կարդալը, թատերականացման բազմաթիվ տեսակները, կոլեկտիվ խնդրի լուծումը: Հատուկ միջոցառում է դասամիջոցը:

Առաջին օրերին, երբ դեռևս մեկը մյուսի հետ կապեր չեն հաստատվել, երեխաները դասամիջոցին թափվում են ուսուցչի գլխին, երամաշարով շրջապատում են նրան, ձգտելով ավելի մոտ տեղ զբաղեցնել, բռնել ուսուցչի ձեռքից, կպչել նրան, իր վրա ուշադրություն գրավել: Նրանց դեր անհրաժեշտ է ուսուցչի հետ անմիջական հաղորդակցում, անհրաժեշտ է նրա ուշադրությունը, խրխուսանքը, փաղաքշական հայացքը: Լինում է, որ ուսուցիչը նման դեպքերում նրանց շշպում է: Դա ճիշտ չէ: Ավելի լավ է աշակերտների ուշադրությունը փոխանցել: Առաջարկել վազվզել կամ կազմակերպել համատեղ խաղ, որն է շուրջպար կամ ոչ շատ աղմկալի ինչ-որ բան: Վերջին դասին մենք սովորել

ընթ տետրերում գծել լուսանցք: Ես ցույց եմ տվել,թե ինչպես պետք է տետրում դեպի աջ ու դեպի ձախ հաշվել հինգ վանդակ,կետ նշանակել,դնել քանոնը,բռնել մատիտը,ինչպես բարակ գիծ տանել մի կետից դեպի մյուսը: Այդ ամենը առաջին դասարանցու համար բավականաչափ դժվար է: Հիշում եմ,թե ինչպես նրանցից մեկը սխալ էր հաշվել ,և նրա քառակուսի տետրում լուսանքը ստացվել է ոչ թե հինգ,այլև չորս վանդակ: Որքան արցունքներ եղան: Ինչպե՞ս անել,բարկանալ,դիտողություն անե՞լ,թե ընդհակառակը,հանգստացնել,փաղաքշել: Ոչ մեկը չէր մյուսը ճիշտ չեն:Անհրաժեշտ է ընդգծել սխալը,բայց և միաժամանակ քաջալերել և հուսադրել աշակերտին՝ ասելով,որ հաջորդ էջում նա կլինի ավելի ուշադիր և ամեն ինչ կանի ճիշտ: Առաջին հանձնարարությունը պետք է լինի ծավալով ոչ մեծ,որի նախապատրաստումը նախատեսում է կարճ ժամանակ՝ մոտավորապես 20 րոպե: Ահա այսպիսին է առաջին օրը դպրոցում³:

³ Матвеева О.Н. О социализации младших школьников в современных условиях //Известия ПГПУ им.В.Г.Белинского. Общественные науки. - №16(20).2010.- С.156.

ԵԶՐԱԿԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ

Կատարված հետազոտությունների և դիտարկումների արդյունքների ամփոփմամբ կարելի է հստակեցնել մի քանի եզրակացություններ, որոնք արտահայտում են ուսումնասիրության առանցքային դրույթներն ու հիմնական եզրակացությունները:

- Կրտսեր դպրոցականի սոցիալական կայացման գործում դպրոցին անհրաժեշտ է ընտանիքի, ծնողների և երեխայի անմիջական միջավայրի օժանդակությունը: Ընտանիքն անձի սոցիալականացման առաջնային միջավայրն է, իսկ սոցիալականացման այդ բարդ գործընթացը շարունակվում է դպրոցում, շրջապատի հետ շփման ընթացքում: Առավել արդյունավետ է այս բոլոր գործոնների համագործակցությունը:
- Անձի սոցիալական կայացման գործում դպրոցն ունի մեծ նշանակություն: Երեխան դպրոցում սովորում է ինչպես դիմել և ինչպես շփվել իրենից մեծի հետ, ինչպես հարգալից լինել, ինչպես շփվել հասակակիցների հետ, սովորում է տարբերակել լավ և վատ, դրական և բացասական երևույթները, սովորում է ճիշտ ընտրություն կատարել իր սոցիալական միջավայրը ձևավորելիս:
- կարևոր է երեխայի մոտ նախապես ձևավորել որոշակի դիրքորոշում դպրոցական դառնալու, դպրոցում սովորելու նկատմամբ
- դպրոցում սովորելու համար երեխայից պահանջվում է մտավոր, հուզական և սոցիալական զարգացվածության որոշակի մակարդակ
- կրտսեր տարիքը կարևորագույն շրջան է անձի կայացման և բնականոն զարգացման համար
- գիտական հասկացությունների ձևավորման գործընթացում զարգանում են երեխայի մտածողության բոլոր գործընթացները
- կրտսեր դպրոցականի մոտ առաջնային են նաև բարոյական դրդապատճառների ձևավորումը
- ուսումնական գործընթացը կազմակերպելիս պետք է կիրառել շարժողական խաղեր:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Թորգոմյան Լ. «Մանկավարժության ընդհանուր հիմունքներ» ուսումնական ձեռնարկ, «Տոներ» հրատարակչություն, Երևան, 2005թ. 135էջ
2. Лихачев Д. С. Письма о добром и прекрасном /Сост. и общая ред. Г. А. Дубровской.– Изд. 3-е. – М.: Дет. лит., 1989. – 238 с.
3. Матвеева О.Н. О социализации младших школьников в современных условиях //Известия ПГПУ им.В.Г.Белинского. Общественные науки. - №16(20).2010.- С.156.
4. Примерная основная образовательная программа образовательного учреждения.Начальная школа / [Сост.Е.С.Савинов]. – М.:Просвещение,2010. – 191 с.